

היבטים לשוניים ראש השנה תשעח

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בקריאות ראש השנה ובהפטרותיו

יום ראשון של ראש השנה בראשית כא א-לד:

א וְהָ: קרא וְדָנִי

ג הַנּוֹלָד-לָּו: געיה בנ"ן. אֲשֶׁר-יִלְדָה-לָּו: העמדה קלה ביר"ד, הלמ"ד בשווא נע ודגש חזק בלמ"ד השנייה מדין דחיק

ד בֶּן-שְׁמֹנֶת יָמִים: שתי התיבות הראשונות מוקפות, אין לקרוא בטעות בֶּן שְׁמֹנֶת-יָמִים

ה בְּהוֹלָד: במלעיל

ו עָשָׂה לִי: טעם נסוג אחר לע"ן. יִצְחָק-לִי: געיה ביר"ד הראשונה והצד"י בשווא נע

יא עַל אוֹדֶת בְּנֹו: טעם טפחא בתיבת עַל

יד וַיִּקַּח-לָחֶם: געיה ביר"ד. וְחֵמַת: במלעיל

טו מִן-הַחֵמַת: החי"ת בצירי

טז כְּמִטְחֵי קֹשֶׁת: אין טעם נסוג אחר

יח אֶל-תִּירְאִי: הטעמה משנית בת"ו והר"ש בשווא נע

כא וַתִּקַּח-לָּו: געיה בת"ו

כג הַשְּׁבֻעָה לִי: טעם נסוג אחר לשי"ן ודגש חזק בלמ"ד, אתי מרחיק. גִּרְתָּה בָּה: דגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק

כז לֹאֲבִימֶלֶךְ: הלמ"ד בפתח

כח לְבִדְהָן: הדל"ת בשווא נע

ל כְּבֻשֶׁת: ללא ה"א הידיעה. תִּהְיֶה-לִי: געיה בת"ו

לג וַיֵּטַע אֲשֶׁל: אין טעם נסוג אחר, אֲשֶׁל האל"ף בסגול

מפטיר יום א' ויום ב' במדבר כט א-ו:

כט ב וַעֲשִׂיתֶם: במלרע¹

בְּנִי-שָׁנָה שְׁבַעַה: יש להאיץ מעט את קריאת תיבת שְׁבַעַה להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע 'כבשים בני-שנה, שבעה תמימים'

הפטרות יום א של ר"ה שמואל א א א – ב י:

א ג וּפְנִיחֶם: הטעמה משנית בפ"א והנר"ן בשווא נע

א ו וְכַעֲסָתָה: במלעיל והה"א לא במפיק. הִרְעַמָּה: דגש חזק ברי"ש והשווא תחתיה נע²

א ח לָמָּה ... וְלָמָּה וְלָמָּה: במלעיל והמ"ם בסגול

¹ יש לשים לב לטעות שבמחזורים של רינת ישראל שם הוטעם במלעיל

² ישנם 16 מקרים בסה"כ בכל המקרא כולו בהם יש דגש באות רי"ש

א ט אֶכְלָה: האל"ף בקמץ קטן. הה"א אינה במפיק

א י מֵרַת נֶפֶשׁ: טעם נסוג אחור למ"ם

א יא בַּעֲנִי: הב"ת בקמץ רחב³ והעי"ן בחטף קמץ

א יג שְׁפָתֶיהָ נָעוּת: הנר"ן דגושה במדויקים

א יד תִּשְׁתַּכְּרִין: מלרע

א טז וְכַעֲסִי: העי"ן בשווא נח

א יז שְׁלֹתָד: ללא אל"ף בין השי"ן ללמ"ד

א יח וְתֹאכֹל: במלרע. לא-היו-לָהּ: געיה בה"א הראשונה

א כב וַיָּשֶׁב שָׁם: טעם נסוג אחור ליר"ד

א כג עַד-גַּמְלָךְ הגימ"ל בקמץ קטן וכן בסוף הפסוק עַד-גַּמְלָהּ: וַתִּינָק: הטעם בתי"ו, מלעיל

א כד וְהִנֵּנִי נָעֵר: בתיבה הראשונה הנר"ן פתוחה, בשנייה הנר"ן קמוצה

ב א רָמָה: במלעיל. רָחַב פִּלִּי: טעם נסוג אחור לרי"ש

ב בָּהּ: האל"ף של שם ה' נחה ואינה נקראת, נקרא פִּדְנִי

ב ד אֲזָרוּ חֵיל: טעם נסוג אחור לאל"ף והזי"ן אחריה בשווא נע

ב ה נִשְׁכָּרוּ: שי"ן שמאלית

ב ח מִצְקֵי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לצד"י

ב י יִחַתּוּ: במלעיל

יום שני של ר"ה בראשית כב א-כד:

א וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם: הקורא וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם, משבש את משמעות הכתוב

ב הַמְרִיָּה: הרי"ש בחירק חסר ואחריה יר"ד דגושה ובקמץ. וְהַעֲלֶהוּ: העמדה קלה בה"א למנוע

הבלעת העי"ן החטופה. אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיךְ: טעם טפחא בתיבת אֲשֶׁר

ג אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לֹו הָאֱלֹהִים: טעם טפחא בתיבת אֶל-הַמָּקוֹם, העמדה קלה באל"ף

של אָמַר-לֹו בגלל הגעיה שם וכן הדבר בהמשך פס' ט

ח אֱלֹהִים: בגרשים

יב כִּי-יָרָא: היר"ד השנייה בשווא. אֲתָה הַטֵּעַם באל"ף מלעיל והיא מנוקדת פתח. חֲשֹׁכֶת: שי"ן

שמאלית

כב יג וְהִנֵּה-אֵיל אֲחֵר: יש להקפיד על הפרדת התיבות, כפי שמורים הטעמים, למנוע שיבוש משמעות הכתוב

יז אַבְרָכָךְ: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי

יח וְהִתְבָּרְכוּ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף

³ לשיטתנו אין זה משנה אם הב"ת מיודעת או לא, היא בקמץ רחב

כב כָּשָׁד: שִׁי"ן שמאלית

הפטרות יום שני של ר"ה ירמיהו לא א-יט:

א מָצָא חַל: הטעם בצד"י אינו נסוג. שְׂרִידֵי חֶרֶב: טעם נסוג אחור לר"ש הראשונה

ב מְשַׁכְּתִיד חֶסֶד: למבטאים ח"ת ככ"ף רפויה להיזהר מהבלעת אות

ג תַּעֲדִי: העי"ן בשווא נח

ד תַּטְעִי: הטי"ת בשוא נע⁴

ו רָנָו: במלרע והר"ש בקמץ קטן. הֶלְלוּ: למ"ד ראשונה בשווא נע

ח אֶל-נַחֲלֵי מַיִם: טעם נסוג אחור לנר"ן. בְּכָרִי הוּא: טעם נסוג אחור לכ"ף

ט מְזַרְה: הר"ש בצירי

יב מִיגֻנָּם: מ"ם ראשונה בחירק מלא, אין לבטא תנועת שווא תחת היר"ד

יג וְרִיתִי: הטעם בת"ו מלרע

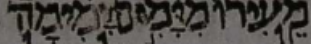
יד בְּרַמָּה: הב"ת בשוא, לא בקמץ

טו וְשָׁבוּ: במלעיל

הנוסח ומקורותיו. המקורות שעל פיהם קבע ר"מ ברויאר את נוסח המקרא עבור דעת מקרא, ואח"כ תנ"ך מוסד הרב קוק חורב וירושלים. הקריאה בתורה מטופלת במסגרת פרשת השבוע, לכן נפנה להפטרות.

הפטרות יום א – תחילת ספר שמואל

ג מימים! לק, פס-לד. מימים: איד היש פסק אחרי מימים?

כך זה נראה בכתר ארם--צובה: לא נראה לעיניים פסק.

ו וכעסֶתָה צָרְתָּה: אלק. צָרְתָּה: ד לפי כלל 'אתי מרחיק' דגש בא רק באות מוטעמת (או לפעמים בשווא לפניה), געיא או מקום ראוי לגעיא אינו נחשב הטעמה לעניין זה, מלבד חריגים. כנראה ונציה סבר שגם געיא מביאה דגש אתי מרחיק.

ט אכֹלָה: אלק, מ-ש, מ-ק-קשד. אכלה: ד

כידוע יש ספר בשם 'אכלה ואכלה', בספר זה יש רשימות מסורה. הרשימה הראשונה שם

אלפא ביתא מן חר וחר חר א' וחר וא' ולית דכותהון.

רשימה בסדר א"ב של זוגות מלים אחת בלי וי"ו החיבור, ואחת בוי"ו והן יחידאיות (מלה זו מופיעה רק פעם אחת במקרא). הרשימה פותחת במלים אכלה ואכלה שתיהן בקמץ חטוף (קטן) אֶכְלָה ותקם חנה אחרי אכלה וְאֶכְלָה ויאמר יעקב אל אביו אנכי ... וְאֶכְלָה (בראשית כו, יט)

⁴ הקורא בשוא נח יחשוש לשינוי משמעות חמור (טעות במקום נטיעה)

רשימה זו גרסה אַכְלָה בקמץ. עתה נביא את המנחת שי מגליון ראש השנה סז
אַחֲרֵי אַכְלָה. מקור בתוספת ה"א ואל"ף בקמץ חטוף [= מה שנקרא קמץ קטן] וחלמ"ד
קמוצה וזה"א רפה [ללא מפיק] כן הוא בספרים כ"י מדויקים ובדפוסים קדמונים וכן משמע
בחדא מפירוש רש"י ורד"ק. ודין הוא קדמא⁵ מן מלין דמשמשין חד א' וחד וא' ולית
דכוותהון על פי המסורת [כלומר המסורה מונה זוגות מילים שאחת עם ו' החיבור ואחת
בלעדיה, ומילים אלה יחידאיות כלומר מופיעות רק פעם אחת במקרא, המילה אכלה במובן
של היא אכלה בעבר וא' בקמץ רחב מופיע עוד פעמים רבות, ומה שהמסורה מזווגת ביניהם
מוכיח שניקודם שווה] וחברו "אַכְלָה מעיד" [בראשית כז יט].

ובספרים שחלמ"ד בחולם טעות הוא וצריך להיות בקמץ וחכי מוכח בגמרא דכתובות סוף
פרק אף על פי ומדברי התוספות שם. והואיל דאתא לידי אימא ביה מלתא מפני ששמעתי
לקצת מעיינים שקראו אכלה בחולם חלמ"ד כמו שמצאו בכמה ספרי הדפוס וטעות זה
הביאם לפרש הגמרא והתוספות שלא כהוגן ואין דבריהם עולים בשמועה ולא נכונים בטעם
ובגין דין לא טרחנן לאחדורי אפירושי דחיקי דלית בהון ממשא ולאפוקי שמעתא מדוכתא.
ברם חכי הוא לישנא דהדין דרשה ופירושה:

דרש ר' יהודא איש כפר נדורייא מגין שאין פוסקים יינות לאשה (פרש"י חין בית דין
פוסקין לה יין שהיו מרגילה לתלות תסמינס) שנאמר ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי
שתה – שתה ולא שתת. אלא מעתה אכלה ולא אכלו חכי נמי (ובעל חכמת שלמה הגיה
אכלה ולא אכל). אגן מודשניה קרא בדבוריה קאמרנן, מכדי בגוזה קא אעסיק ואתי מאי
טעמא שאני, ש"מ שתה ולא שתת. [התלמוד מדייק שאלקנה שתה אבל חנה לא שתתה,
בגלל החלפת הנושא מחנה לאלקנה]

פירשו בעלי התוספות ז"ל רבותינו הצרפתים אחרי כמו אכלה מפיק ה"א משמע ואף על
פי שלא אכלה כדכתיב ולא תאכל מכל מקום אית לן למדרש חכי ותקם חנה אחרי שעת
אכילתה שהיה לה לאכול, ואחרי שתה אלקנה וביתו חוץ ממנה, שלא היה לה לשנות ולכך
ויחשבה עלי לשכרה. שתה ולא שתת מדלא קאמר ואחרי שתותה דומיא דאכילה שתלה בה,
אי נמי אחרי אכל ואחרי שתה כדכתיב אכול ושתה יאמר לך (משלי כג, ז) ומדשני קרא בדבוריה
דריש חכי כדמפרש לקמן אכלה ולא אכלה חכי נמי (בתמיה) וכי תדרוש כמו כן שאין
פוסקים מזווגות לאיש (סידור ל' יום לבעל חוב) מכדי בגוזה קא עסיק ואתי דהא כתיב חנה
בקרא וכתוב נמי אכלה אם כן ליכתוב נמי שתותה או לא ליכתוב קרא בגוזה וליכתוב אכל
ושתה.

ויש לי לתמוה על רד"ק ז"ל שכתב ובעל הדרש שאמר שתה ולא שתתה לא דקדק [כי
שתה הוא מקור, ושתתה הוא פועל עבר נקבה]. ואחרי בקשת המחילה ממנו לא דקדק הוא
[=הרד"ק] בפעם הזאת. שגם ר' יהודה ידע שמלת שתה מקור והוא משמש ליחיד ולרבים
ולזכרים ולנקבות. ואם כן אף חנה היתה בכלל, אך יצאת מן הכלל מדכתב קרא שתה ושאני
בדבוריה כדאמרן [מה שהביא בשם התוספות שלא כתוב שתותה]. ומדכתיב ותבכה ולא
תאכל פירשו אחרי אכלה אחר שעת אכילתה של חנה והוכרחו לפרש ואחרי שתה אחר
שעת השתייה לאחרים ולא לה מדשני קרא. ומכאן שאין פוסקים יינות לאשה. ותו לא מידי
בהך שמעתא.

ומלתא אגב שיטפא אשמעינך שהספר המוזכר בדברי רד"ק בשרש קרב הנקרא בשם
אכלה ואכלה הוא ספר אחד ממסורת שהראשונה שבהם תחלתם בתרין מלין אלן אות
אל"ף [הספר פותח בזוגות מילים עם ו' ובלעדיה, כמו אכלה לעומת ואכלה, ובהמשך הספר
עוד רשימות מסורה רבות] ורובן של מסורת אינן אלא מספר ההוא כמו שכתב ר' אליה

⁵ מודעת זאת, שיש ספר מסורה קדום שכולו מטפל בזוגות כמו "אַכְלָה" "וְאַכְלָה" ושמו "אכלה ואכלה", וכן
העיר המנחת שי בסוף דבריו. המהדורה הידועה יצאה לאור ע"י פרנסדורף בהנובר בשנת תרכ"ד.

המדקדק בהגהת שרשים שרש הג'ל ובהקדמה השלישית לספר מסורת המסורת ועיין עוד מה שכתבתי ביחזקאל סימן ג' ותילים מזמור קי"ח: עד כאן.

הערת הרב יעקב לויפר: ועדיין אני תמה על סוגיית הגמרא, דאם ידע רבי יהודה ד'שתה' היינו מקור – אם כן מה יש להקשות 'מכדי בגוה קא עסיק ואתי, מאי טעמא שג' ומשמע שהבין ד'שתה' היינו מקור לזכר ולא לנקבה והרי שהחליף את הנושא מחנה לאלקנה. וזה אינו – כמו שכתב המנש"י עצמו שאין חילוק במקור בין זכר לנקבה, יחיד או רבים. ואם כן לא היה לגמרא להקשות אלא מאי שנא שצורת המקור השתנתה, אבל הלשון 'מכדי בגוה קא עסיק' משמע שהגמרא מבונה ש'שתה' מדבר על אלקנה, וזה יתכן רק אם הבין שיש חילוק בצורת המקור בין זכר לנקבה, או שפירש (או קרא) שתה כפועל עבר ולא כמקור. וא"כ רד"ק צודק בקושייתו.

א"ה: תחילה נביא את כל דברי הרד"ק. **אכלה** – מקור בתוספת ה"א, ואין הה"א לנקיבה כי איננה במפיק; וכן **שתה** – מקור; ופירושו: אחרי שאכלו ושתו. ואפשר כי חנה גם כן אכלה; ואע"פ שאמר "ותבכה ולא תאכל" (לעיל, ז), אפשר כי אחר שאמר לה בעלה "ולמה לא תאכלי" (לעיל, ח) ופצר בה, אכלה מעט. ובעל הדרש שאמר (כתובות סה, א): 'שתה' ולא 'שתתה', לא דקדק.

קודם כל נעיר שהרד"ק מעיר על דברי חז"ל שאין הם לפי הדקדוק, אבל איננו דוחה אותם אם הם נכונים. התורה שבעל פה יכולה לדקדק משינויים ממין זה למה נקט לשון מקור מוארך וכד'. אבל לפי הדקדוק אין הבדל בין אכל (לא ציווי) ובין אכלה [כעין שמצאנו בפרשת בהר ויקרא כה ה-ו: וְהִיְתָה שְׂבֵת הָאֶרֶץ לָכֶם **לְאֶכְלָהּ** לֶךָ וּלְעִבְדֶּךָ וּלְאַמְתֶּךָ וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: וּלְבִהְמֶתֶךָ וּלְחִיתָהּ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ תְּהִיָּה כָל-תְּבוּאָתָהּ **לְאֶכְלָהּ**]:

לדעת תוספות דיוק התלמוד (כשאין ספק שידעו את פירוש המילים לפי הדקדוק) שתוספת הה"א נותנת מקום לדרוש כאילו כתוב בה"א מופקת [ואמנם במקומות ראויים למפיק שאינם מופקים, לפעמים מעירים המפרשים שהמקרא מתפרש כבמפיק], וממילא לדרוש שהמשך הפסוק אינו ממשיך כן (שתתה-שתותה). או שדיוק התלמוד הוא מהשינוי מ"אכול ושתה".

ע"כ מגליון ראש-השנה סז.

יא: **ראה אלד. ראה: ק**

יט **וישכמו: אלק, מ"ש, מ"ק-אלש יהושע ו טו. וישכמו: ד**

מנחת שי: וישכמו בבקר - בספרים מדויקים חסר יו"ד וכן במסורת וישכמו ב' חסר וסימנהון וישכמו בבקר ויעלו אל ראש ההר (במדבר מ' י"ד) ויהי ביום השביעי וישכמו כעלות השחר (יהושע ו') וכל שמואל דכוותה. לישנא אחרינא וישכמו ג' חסר וסימן ויעלו אל ראש ההר ויהי ביום השביעי. ושמואל ע"כ. וכל ספר שמואל חשיב כחד כך הם הגרסאות הנכונות במסורות כ"י והמסרה שנסדרה במקרא גדולה פרשת שלח לך משובשת:

וישתחו: אלד. וישתחו: ק; ויזכרה: אק. ויזכרה: ל!

בעניין וישתחו הוסבר שה'דגש' למנוע קריאת וישתחו. הנדון השני אם הגעיא שייכת לוי"ו או ליו"ד.

כב **והבאתיו: אלק, מ"ג-ש במ' יד כה. והביאתיו: ד** מחלוקת כתיב.

כה **ויבאו: אקד, מ"ג-ש במ' לא יב. ויבאו: ל**

כח השאלתהו: אל, מ"ק-אל, מ"ק-ד? השאלתיהו: קד, מ"ק-ש

ב ב כ': אלק. כ"י: ד

ה חֲדָלוּ: אלק, מ"ש. חֲדָלוּ: ד

מנחת שי: חדלו - חלמ"ד בדגש לתפארת מכלול משקל פֶּעַל:

ט יָדָמוּ: אלק. יָדָמוּ: ד

הפטרת היום השני של ראש-השנה

למרבה הצער כתר ארם-צובה אינו משתתף במקורות.

ירמיהו לא ו הָלָלוּ²⁸: לַד. הָלָלוּ: ק בהערה, העדפת השווא על החטף.

ז אותם: לק, מ"ש, מ"ג-ד כג. אתם: ד; וילדת: לק, מ"ש. וילדת: ד

רשימות הרב קמחי עדות על נוסח כתר ארם צובה: חסר וי"ו

וילדת * רש"ש: ח"ו. מ"ש * קמחי: כן * מקורות: וילדת ל, ק, ש, מ"ש. וילדת ד.

מנחת שי: הגני מביא אותם - במקצת מדוייקים מלא וא"ו זיפה עשו יען לא נמנה שם עם

החסרים בהאי סיפרא וס"י נמסר בס"י כ"ג:

וילדת יחדו - ברוב ספרים כ"י חסר וא"ו אחר יו"ד וכן הוא בדפוסים ראשונים:

יז השבני: ד, מ"ק-ל, מ"ג-ש בר' לו יד. השיבני: לק. מ"ג-ד בר' שם

השבני * קמחי: כנפנים ונמסר ב' חסיר * מקורות: השבני ד, ש, מ"ק-ל, מ"ג-ש בר' לו יד. מקורות השיבני כמו אצל ברויאר.

יח שובל: לַד. שובל²⁹ ק הערה 29

חיבה זו מנחה במסורה בין ג' שובל. שטעמם מלרע. ושני הפשטין של ק רומזים למסורה זו. והשוה גם הערה 34. 34 הטעמה זו רומזת להבדל שבין שתי התיבות הרומות בטעם. אך שונות בנחץ: כאן נִשְׁבַּחְתִּי מוטעם בפשטא מלרע; ואילו ביח' כ כב

נִשְׁבַּחְתִּי מוטעם בפשטא מלעיל. והוא מנח' בין ב' נִשְׁבַּחְתִּי. שטעמם מלעיל. והשוה גם הערה 29.

הלוא דבר הוא! סימן פשטא כפול, להראות שהמלה מלרע.

יט שעשעים: לק, מ"ש?, מ"ג-ל יש' ה ו. מ"ק-א שם. שעשועים: ד, מ"ש?

מנחת שי: שעשועים - מתחלפת שעשעים:

היבטים לשוניים בפרשת האזינו עז⁶

דקדוקי מילים וטעמים וחלקם בעלי שינוי משמעות והדרכה לקורא בפרשת האזינו ובהפטרה
ובראשון של וזאת-הברכה

לב א וְאֶדְבָּרָה: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת האל"ף החטופה

לב ג הָבֹו גִּדְל: המילה הָבֹו מלרע, הטעם לא נסוג

⁶ הפרשה נקרא בשנת עת, אבל ממשיכה את הפרשיות משנת עז.

לב ד פֶּעֶלֹ: הפ"א בקמץ גדול, העי"ן בחטף קמץ. כִּי כָל-דֶּרֶכָיו: תיבת כִּי מוטעמת בטעם מרכא, ואין לצרף לה את תיבת 'כל' כאילו כתוב כִּי-כָל

לב ה שַׁחַת לוֹ לֹא בָּנִי מוֹמָם גם כאן יש להזהר מלהתעכב על התביר יותר מדיי

לב ו הֵלֵה: הה"א מילה נפרדת מחוברת ל-'לה' ומנוקדת בפתח ה, הלמ"ד אחריה בשווא נח, והאל"ף (של הויה המבוטא כאדנות) בחטף פתח א. הִלְאֵדְנִי. וִיכַנְנֶה: הכ' הסופית אינה דגושה

לב ז וַיִּגְדֹּד: הדלי"ת בשווא נח עקב ההטעמה.⁷ וַיֹּאמְרוּ לָד: טעם נסוג אחור ליר"ד

לב י יִסְבְּבֶנָהוּ: בי"ת ראשונה בשווא נע והנר"ן בשווא נח. יִצְרְנָהוּ: היר"ד בחירק חסר, אחריה צד"י מודגשת ובשווא נע והנר"ן בשווא נח; בשתי המילים יש להזהר מהבלעת הה"א

לב יא כָּנָשָׁר: הכ"ף בשווא לא בפתח. יִרְחֹף: החי"ת בצירי לא בסגול

לב יג עַל-בְּמוֹתֵי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לבי"ת המנוקדת בקמץ רחב. וַיֹּאכֵל: הוא"ו בפתח ובמלרע. שָׁדִי: שי"ן שמאלית. וַיִּנְקֶהוּ: הי' בצירי ודגושה ולא בשווא

לב טו כְּשִׁית: שי"ן שמאלית. אֶלֹהֶ: עיין פסוק יז

לב יז אֶלֹהֶ: הה' "בפתח גנובה" ובמפיק. יש המבטאים אותה כאילו יש אל"ף לפני הה"א והיא מנוקדת פתח: אֵה והה' במפיק. יש המבטאים אותה כאלו יש ו' (הנקראת כ-w באנגלית) לפני הה' הו' מנוקדת פתח: אֶלֹהֶ (elowah) והה' במפיק. לכל הדעות הקורא אותה: אלו-ה' ה' פתוחה ha, משתבש.⁸ שְׁעָרוֹם: שי"ן שמאלית

לב יח יִלְדֶּךָ: הלמ"ד בקמץ רחב הדלי"ת בשווא נע. מַחֲלִלְךָ: למ"ד ראשונה בשווא נע והכ"ף בסוף רפויה

לב כ כִּתְּהִפְכֶּל: הה"א בשווא נח

לב כב וְתֹאכֵל אֶרֶץ: הטעם נסוג לת"ו

לב כד וְלַחֲמֵי רֶשֶׁף: טעם נסוג אחור לחי"ת

לב כז כִּזְרָמָה: במלעיל

לב כח אֲבָד הַבִּי"ת בפתח בשאר מקומות במקרא בצירי

לב לב אֲשַׁכֵּלָת: האל"ף בפתח ולא בסגול

לב לו כִּי-אֶזְלַת יָד: טעם נסוג אחור לאל"ף בקמץ גדול והזי"ן אחריה בשווא נע

לב לח וַיַּעֲזְרֶכֶם: העי"ן בשווא נח והזי"ן אחריה בשווא נע כדין שני שוואים רצופים

לב לט רָאוּ | עָתָה מונח לגרמיה ומיד לאחריו רביע⁹

לב מ וַאֲמַרְתִּי: מלעיל הטעם במ"ם

לב מא וְתֹאחֲזוּ: הוא"ו בשווא נע

לב מב אֲשַׁכִּיר: שי"ן ימנית (לשון שְׁכָרוֹת)

⁷ אע"פ שקדמה לה תנועה גדולה. מצאנו תנועה גדולה מוטעמת לפני חטף, ולפני שווא בנסוג אחור, ולפי המנחת שי בשם ערוגת הבושם גם השווא הזה הוא נע [בפסוק הזה נח לכל הדעות].

⁸ יש להזהר משמועות בשם גדולי תורה שלא דקדקו או אפילו ממש שיבשו במבטא מילים מסוימות. כאן מובא מה שנוכח. מעשה רב זה או אחר גדול ככל שיהיה לא יערער את הדברים

⁹ יש שאינם רואים בזה לגרמיה, אלא מונח ופסק

לב מה וַיִּכַּל מִשָּׁה: כך היא ההטעמה ולא בזקף
 לב נ בָּהֶרֶץ אֲשֶׁר אֵתָה עֲלֶיהָ שָׁמָּה: תיבת בָּהֶרֶץ בפשטא. וְהָאֶסְף: סמ"ך בצירה ובמלרע, הטעם
 בסמ"ך. וַיֵּאסֹף: במלעיל וסמ"ך סגולה

הפטרות שבת שובה הושע יד ב-י ויש נוהגים להוסיף מיכה ז יח-כ ויואל ב טו-כז¹⁰

הושע יד

ב שׁוֹבָה: הטעם בשי"ן מלעיל

ד וְלֹא-נֶאֱמַר עוֹד: טעם נסוג אחור לנ"ן

ו שְׂרָשִׁיו: כולם בקמץ רחב

ט לְעֶצְבִּים: הלמ"ד קמוצה. פְּרִיָּךְ: הפ"א סגולה

י וַיִּבֶן אֱלֹהִים: טעם נסוג אחור ליר"ד. יִלְכּוּ בָּם: טעם נסוג אחור ליר"ד הלמ"ד בשוא נע. יִכְשְׁלוּ

בָּם: טעם נסוג אחור לכ"ף. השי"ן בשוא נע.

מיכה ז

כ מִיָּמֵי קֶדֶם: טעם נסוג אחור למ"ם הראשונה

יואל ב

יז לְמִשְׁלַבִּים: השי"ן בקמץ קטן

כ אֶל-אֶרֶץ צִיָּה: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא להבליע את הצד"י שבסוף תיבת 'אֶרֶץ' עם

זו שאחריה בתיבת 'צִיָּה'. בְּאֲשׁוֹ: האל"ף בשווא נח ולכן הבי"ת בקמץ קטן. וְתַעֲלֶה: הוא"ו בשווא

כא אֶל-תִּירְאִי: געיה בת"ו והר"ש בשווא נע, בדומה לו בפס' הבא אֶל-תִּירְאֵהוּ והקורא בשוא נח

יחשוש לשינוי משמעות. גִּילִי וּשְׂמָחִי: שתיהן במלעיל

כב שְׂדֵי: שי"ן שמאלית

כג וַיִּזְרֹד: במלעיל

כד הַגִּרְנוֹת הגימ"ל נקראת בשווא נע, גם הקורא בחטף-קמץ יש לו על מי לסמוך

כה הַיֵּלֶק וְהַחֲסִיל וְהַגִּזְם: טעם טפחא בתיבת הַיֵּלֶק

לב א פירוש העמק דבר השָׁמַיִם. לפי הפשט המה כלל המשפיעים:

וְאֲדַבְּרָה. בדבור עז, כנגיד ומצוה¹¹: וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ. המושפעים, שגם המה פועלים הרבה

בקבלת השפעה, כלשון הנביא אֶעֱנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם וְהֵם יַעֲנֵנִי אֶת הָאָרֶץ (וחושע ב, כג) וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶנִּי

אֶת הַדָּגָן (שם כד) וגו', בכ"ז בפקודה קלה, ובלשון רכה תשמע, והיינו אֲמַר־יָפִי: ולא אמר

¹⁰ אין מי שמוסיף את שניהם, יואל ומיכה, מוסיפים או את זה או את זה. חלוקת המנהגים שאני מכיר היא בין הקוראים מתוך נביא בקלף (ולכן גוללים ליואל, הסמוך) לבין הקוראים מספר מודפס (ולכן אפשר לעבור במהירות בכל מקרה)

¹¹ לישנא דקרא, נגיד וּמַצְוָה לְאֵמִים (ישעיהו נה, ד)

אָמַרְי, שמשמעו בכל מקום כשבא אחר דבור מלשון אימרא ומחבר ענינים כמש"כ ריש פ' ויקרא, אבל כאן משמעו דבר ה' בלשון רכה, וזהו ההתראה שמתרה בהם. ע"כ. יש לדון בעומק כוונתו. אָמַרְי בניקוד קמץ או פתח מופיע במקומות הבאים

1. תהלים פרק ה פסוק ב אָמַרְי הַאֲזִינָה | יְיָ בִּינָה הִגִּינִי:
 2. תהלים פרק קמא פסוק ו נִשְׁמָטוּ בִּידֵי־סֹלֶעַ שְׁפִטִּיהֶם וְשִׁמְעוּ אָמַרְי כִּי נַעֲמֹו:
 3. משלי פרק ב פסוק א בְּנִי אִם־תִּקַּח אָמַרְי וּמִצֹּתַי תִּצְפֹּן אֶתְּךָ:
 4. משלי פרק ז פסוק א בְּנִי שְׁמֹר אָמַרְי וּמִצֹּתַי תִּצְפֹּן אֶתְּךָ:
 5. איוב פרק לג פסוק ג יִשְׂרָאֵל־לִבִּי אָמַרְי וְדַעַת שְׁפָתַי בְּרוּר מִלָּלוֹ:
- אם נקח את הדוגמה הראשונה מתהלים, האם היה משתנה הפירוש לו נאמר אמרי פי האזינה הי? בתחילת ויקרא מביא הנצי"ב דרשת חז"ל הכוללת בתוכה כמה מהפסוקים. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ב איתא א"ר ינאי אלו ניתנה תורה חתוכה לא היה לרגל עמידה מה טעם וידבר ה' אל משה, ובלי ספק שצ"ל לאמר, וכן הוא בפ"י ר"ח סנהדרין ד' ל"ו א', והאי לאמר מיותר, ודריש שהצווי היה שיהיו המה חותכים את ההלכה וההוראה שזה נקרא אמירה. (ואין משמעות אמירה זו כמו ויאמר ה' אל משה, כמש"כ בקדמת העמק). וכדאיתא בש"ר פכ"ז נוקשת באמרי פיך אין אמרי אלא הוראת תורה שנאמר בני שמור אמרי וכן לאמרי הט אזנך, ובפתיחתא רבתי דאיכה על הפסוק כי מאסו את תורת ה' צבאות ואת אמרת קדוש ישראל נאצו, כי מאסו את תורת וגו' זה תורה שבכתב ואת אמרת קדוש וגו' זה תורה שבע"פ, ובירושלמי הנ"ל מסיים, התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור מנין ודגלו, וכה"א אמרות ה' אמרות טהורות וגו' מזוקק שבעתים, הרי דקרי להרבה פנים של דרשות המקרא אמרות ה', וע"ע בסמוך: את הקשר בין אָמַרְי לאימרא לא מצאתי.

לב יד מהספר תורת הטעמים מידידנו הרב אברהם וייסבלום נר"ו.
חֲמָאֵת בְּקָר וְחִלָּב צֹאן עִם־חִלָּב כְּרִים וְאֵילִים בְּנִי־בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים עִם־חִלָּב כְּלִיֹּת חֲטָה

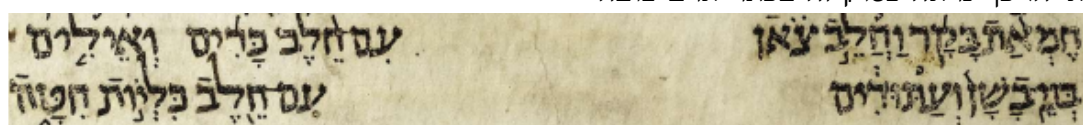
חמאת בקר - וחלב צאן,
בפשטות יש לחלק פסוק זה במשקל
שווה - כראוי לפסוקים הכתובים בדרך
שירה, וכך הוא הכתיב בספר תורה:
עם חִלָּב כְּרִים / ואילים בני בשן - ועתודים,
עם חִלָּב כְּלִיֹּת חֲטָה. הערה א

א. שני פרטים מחוברים ב"ו החיבור, ואח"כ מצטרף אליהם עוד פרט בחיבור תיבת עם.
אבל הטעמים פיסקו: חֲמָאֵת בְּקָר וְעֵתוּדִים / עם חִלָּב כְּלִיֹּת חֲטָה. והטעם
וְחִלָּב צֹאן עם חִלָּב כְּרִים וְאֵילִים בְּנִי בֶשֶׁן בפשטות הוא, שהטעמים התייחסו לפסוק
כבעל ג' איברים: א. חמאה וחלב. ב. בשר
שמן. ג. לחם טוב לשובע. ותיבת עם
מפרידה בין איבר לאיבר. והרי דרך

הוא עיקר מאכלו של אדם, וכל השאר
נאכלים עמו ומלפתים אותו, ולכן חִלָּב
כְּלִיֹּת חֲטָה - מופרד משאר החלבים
המוזכרים בפסוק, שהם הדברים הבאים
להפריד את האיבר השלישי, שהרי הלחם
בהערה ב הוא מפנה למבוא פרק ו סעי' ב. הערה ג.

ג. אך הפיסוק בכתיבת ספר תורה נעשה לפי קצב השירה וכמ"ש למעלה, והוא כעין קרי וכתוב (עין גם לעיל עמוד תקטז הערה י, ועמוד רצג הערה א). אמנם יש להעיר כי המעיין בכל השירה הזאת ימצא הרבה מקומות שהכתיב מחבר סוף פסוק עם ראשו - באופן שאין לו משמעות, וא"כ יש לומר שהכתיב הוא כך רק בשביל יופי הכתיבה, ואפשר שאין משמעות לחלוקה זו מבחינת השירה עצמה. ואגב יש להעיר עוד, שבכתר ארם צובא (כתב היד המיוחס לבן אשר), מחולק כך: חֲמַאֲתָּ בְּקָר וְחֶלֶב צֶאֱן, עם חֶלֶב בְּרִים וְאֵילִים / בְּנֵי בָשָׁן וְעֵתוּדִים, עם חֶלֶב בְּלִיֹּת חֲטָה. הכתיב בחלוקה זו נותן קצב טוב יותר, כפי שאפשר להרגיש (במאמר המוסגר: מסורת ביד קהילת ארם צובא, שכתב יד זה היה לעיני הרמב"ם והוא הספר שהרמב"ם מזכירו בהל' ס"ת פ"ח ה"ד אשר עליו סמך בהלכות אלו וגם כתב לפיו ספר תורה בעצם יד קדשו. ולכאורה יש סתירה למסורת זו, שהרי הרמב"ם כתב שם ששירת האזינו נכתבת בשבעים שיטות (- שורות), ואילו בכתר א"צ הם שישים ושבע. אך באמת טעות היא בדפוס הרמב"ם, ובכתבי היד ישנים כתוב שישים ושבע שיטות, וכן נדפס ברמב"ם של ר' שבתי פרנקל. וכן הוא בספרי תורה בתימן, אשר ע"פ מסורתם הועתקו מספר התורה שכתב הרמב"ם, וגם החלוקה הנ"ל ש'בני בשן' הוא בראש שורה - כתבה שם הרמב"ם בפירושו).

א"ה: כך נראה פסוק זה בכתר ארם צובא

ידידנו רמז כאן למערערים על יחוס כתר ארם-צובא, די בדבריו ואין צורך להוסיף.

לב לז-לח ואמר אי אלהימו צור חסיו בו:
אשר חלב ובחילו יאכלו וישתו יין נסיכם יקולמו ויעזרכם יהי עליכם סתרה:
הרב אברהם וייסבלום נר"ו בספר תורת הטעמים עמ' תקמז

עושים זאת הטעמים כדי שלא יהיה פסוק ארוך מדאי אשר יפריע לקצב הקריאה, ולכן מחלקים אותו לשניים, ואילו כאן שני הפסוקים גם יחד הם ח"י תיבות (ומתוכם שש תיבות זעירות), ומדוע חילקוהו הטעמים? הרי זהו האורך הרגיל של הפסוקים בתורה! והתשובה לזה היא, כי בפרשת האזינו הפסוקים קצרים יותר, מפני שהיא כתובה דרך שירה. וממילא גם פסוק שיש לו רק ח"י תיבות - מפריע לקצב.

האתנחתא בפסוק השני מפסיקה יותר מסו"פ שלפניה: ואמר אי אלהימו צור חסיו בו (אשר חלב ובחילו יאכלו וישתו יין נסיכם), יקולמו ויעזרכם יהי עליכם סתרה.

ענין זה מצאנו בהרבה פסוקים, אך כאן יש חידוש מיוחד, כי בדרך כלל א"ה: אני מקווה להזקק לעניין זה בעתיד, ולדוגמאות נוספות הן מהספר והן מהמבוא.

הנוסח ומקורותיו. המקורות שעל פיהם קבע ר"מ ברויאר ז"ל את נוסח המקרא עבור דעת מקרא, תנ"ך מוסד הרב קוק חורב וירושלים.

לב ד הצור: אל, ש,ש, מ"ש. הצור²⁹: ד בונציה יש צד"י רבתי. הערה 29

תיבה זו איננה מובאת ברשימות האותיות הגדולות של לד, א"א, הנוכחות בהערה 9. מנחת-שי: **הצור**: ברוב ספר"י כ"י אין הצד"י רבתי, גם כי נמנית בנוסח א' כ"י מאותיות גדולות. ועיין ^במ"ש בישעיה נ"ו. [הצור].

²⁹ מ"ש: מ"ש יש' נו י ('צפון').

פ"ח דמגילה⁸³, וכולו תראה כאן. רב אושעיא בריה דרב חננאל אמ' צריך לכתוב ה"א למטה מארכובתו של למ"ד, הלוי' תגמלו זאת ה"א לה' תגמלו זאת, ע"כ. ומזה למד הרב ^להמאירי מה שכתב שהיא נכתבת מעט למטה מן הלמ"ד. ובעל א"ת האריך לבאר כוונת המאמר על דרך הפשט והסוד, יעזיין בספרו. אחרי כן אורז עיני ממדרש ^לשמות רבה ריש פ' כ"ד, ר' שישא בנו של ר' אבא היה כותב ה"א למטן ולמ"ד למעלה, כלומ' הוי⁸⁴ הלוי' תגמלו זאת. ופי' בעל ^למתנות כהונה היה כותב, כשהיה כותב בס"ת פסוק זה היה כותב ה"א של הלוי' למטה שזה לשאר אותיות, והלמ"ד למעלה וכו', ופירושו אינו נראה לי. והנכון אצלי לפרש זה המדרש כלשון הירושלמי דלעיל וכמו שהבין המאירי, כי כן פעמי' רבות האגדות ירושלמיות, ודרבות, שוות הן.

עוד ראיתי להודיע שבהעתיק ^להחכם הג"ל דברי רד"ק על מלה זו, כתב בשמו שהאל"ף בשוא ופתח, וזה אינו, כי בכל הדפוס' ^למהמכלול כתוב והאל"ף נקראת בשוא נע, כדן קריאת השם של ד' בנקודת שב"א חול"ם קמ"ץ. >וכן כתב ^להציוני פ' שמות, זל"ש, וסוד המקובל בניקוד ^כזה שמי לע"ס, הם הנקודות של שם הגדול, והסימן ^{כא}מי בשחק יערוך לה', ע"כ. פי' שוא חול"ם קמ"ץ ר"ת שחק, וזהו ^{כב}יהי שם ה' מבורך, ר"ל יהי כוונת ניקוד השם מבורך, כי צריך לכון בניקודו באופן שיעלה ע"ב עם השם, והוא זה, שבא הוא שני יו"דין, חול"ם יו"ד, הרי ל', והקמץ י"ו, הרי מ"ו, והשם כ"ו, הרי ע"ב, ^{כג}מטה משה סי' קי"ג. וזו שחשקה נפשו לראות בענין זה מילין חדתין ועתיקין, יעזיין ^{כד}בש"ת מוהר"ר מאיר ז"ל מק"ק לובלין סי' פ"ג, כי בו ישמח לבו. <[ה' ליהוה].

מגליון האזינו סז. ^ה ל"י כבר הזכרנו את כללי "משה וכלב" בענין ניקוד אותיות שימוש לפני השמות אדנות (והויה המבוטא כאדנות) וגם מקומות חריגים. עם זה הניקוד כאן נראה משונה. לפי כללי משה וכלב הל' צריכה להיות מנוקדת בפתח, והא' בקריאת השם נח: לאדני. אם נוסיף לו ה' השאלה, הרי ה' השאלה בחטף-פתח: הלאדני. אבל הה' היא על פי המסורה מילה בפני עצמה בניקוד פתח: ^ה הל' והי' במילה הבאה שתיהן בשוא: ^ה ל"י. הכל יודעים שאין שני שואים בתחילת מילה.

יש על זה דיונים. מנחת שי: הה"א רבתא ונכתבה יחידה והלמ"ד בשוא נח. אם כן קוראים ה, ל' בשוא נח, ושם ה' כרגיל.

לפי הבנת המדקדק ר' וולף היידנהיים בדברי יהב"י, הא' של שם ה' אינה נהגית כלל! ה'לדני.

כן גם דברי חלק הדקדוק של מהרי"ץ התימני.

עתה נביא את דברי האור תורה של המדקדק ר' מנחם לונזאנו.

⁸³ [כך בכ"י א ובכ"י ל, וצ"ל: פ"ח מהלכות ספר תורה].

^ל המאירי: האזינו פרשה א, יז ע"ב.

^ל שמות רבה: פרשה כד א.

⁸⁴ [כך במדרש לפנינו], ושמא תחת יהוי' צריך להיות יה"א.

^ל מתנות כהונה: שם.

^ל החכם הג"ל: א"ת שם.

^ל מהמכלול: מ ע"א (ושם השמטה מחמת הדומות).

^{לט} הציוני: פרשת שמות, כה ע"ב.

^כ זה שמי לע"ס: שמי' ג טו.

^{כא} מי בשחק: תהי' פט ז.

^{כב} יהי שם ה' מבורך: תהי' קיג ב.

^{כג} מטה משה: סי' קיג, עמ' עח (מזכן כתב הציוני).

^{כד} בש"ת מוהר"ר מאיר ז"ל מק"ק לובלין: שו"ת מוהר"ם מלובלין, שאלה פג, לו ע"ג.

לב, ו. אמר מנחם מצאתי בס"ס¹² הליי' תיבה א' ובמסרת א' מחשוביהם כתוב בזה הלשון לסוראי ה ליי' כתיב. לנהרדעאי ה ליי'. למערבאי הליי' מלה חדא. ובשנים חשובים אחרים מצאתי כן הליי' מלה חדא כתיב בתורה. רב יהודה בר יחזקאל ה ליי'. וסוראי ה ליי' ובספרים אחרים הליי' כחדא ע"כ¹³.

והיה נראה לגזור אומ' לכתבו בס"ת תיבה אחת לשלשה סבות. הא' מסברה כי באמת שתי הסברות האחרות זרות מאד והן חוץ מן ההיקש אבל סברה זו מתישבת על הלב. הב' להיות כלל בידינו כל היכא דפליגי מדינחאי ומערבאי לנהוג כמערבאי וכבר כתבתי שנמצא במסרה למערבאי מלה חדא. הג' כיון שכך נמצא בס"ס המדויקים גם המסרה השני' שכתבתי מורה באצבע כך. אבל מה אעשה ואין כן דעת גדולי ישראל וזקני חכמיהם אלא כולם כאחד אומרים הלחוד ליי' לחוד וז"ל הרמ"ה ז"ל הא דהליי' תגמלו זאת באנפי נפשה כתיבא בכלהו נוסחי עתיקי ודיקי ה לחוד ליי' לחוד עכ"ל.

והראב"ע ז"ל כתב בספר מאזנים דף ר"ח (עמוד ב דפוס אופיבאך יז). וז"ל אמר ר' שמואל הנגיד ז"ל כי נתברר אצלו שהא דהליי' תגמלו זאת לבדה והיא מלה זרה. והנה זה ההא יגלה לנו סוד גדול והוא שההא לא יתכן להיותו בשוא¹⁴ ופתח כי אין יכולת באדם לקרא שוא נע אם לא היה אות אחריו, על כן יהיה ההא בפתח כדרך ההיהין התמהין¹⁵. וידוע כי תחת הלמד יהיה שוא נע כמשפט כל למד נוסף כמו ליעקב ואל תשים לבך לקריאה שאנו קוראים כי הוצרכנו להניח הלמד שהוא נע בעבור היות שוא נע תחת אלף אדון וכו' עכ"ל (של ראב"ע).

ויש לי בו ה' קושיות גדולות. הא' מה מקום לדבריו הראשונים שאמר שההא לא יתכן להיו' בשוא ופתח וכו' בשלמא אילו היה הלמד נקוד בפתח כיון שאז היתה ההא ראויה בשוא ופתח כמו הַלְמִתִּים תַעֲשֶׂה פֶלֶא (תהלים פח, יא) הַשְׁלֹם לוֹ (בראשית כט, י) היה מקום לראב"ע לומר לנו כי כיון שזאת ההא לבדה לא יכלה לבוא כמשפט, אבל כיון שהלמד נקוד בשוא הנה משפט ההא בפתח כמו הַלְחִיגִי אֶתְּהָ אֲמֹר (שמות ב, יד) הַלְיוּעִץ לְמִלֶּךָ (דברי הימים ב, כה, טז) הַלְאֵל תִּדְבְּרוּ עִוְלָה (איוב יג, ז) וא"כ זאת ההא לא נפתחה על צד ההכרח אלא כי כן דינה. [לא התברר לי מה קשה לו. ראב"ע אינו מותיר מקום לספקות כיון שיש כאן "בעייתיות"]

הב' ריש לשונו משמע שההא נשתנית בהכרח וסופו משמע שהיא כדרכה. [גם כאן לא ידעתי מה קשה לו]

הג' מ"ש וידוע כי תחת הלמד יהיה שוא וכו' ואני או' השוא בלמד הזאת גזירת הכתוב היא, אבל כפי דעתינו ידוע שהיתה ראויה בפתח כמו וַיִּשְׁתַּחֲוּ לַיְיָ (בראשית כד, כו). וַיַּחֲזֹחַ לַיְיָ (ויקרא א, ט). הד' במ"ש כי הוצרכנו להניח הלמד שהוא נע בעבור היות שוא נע תחת אלף אדון וכו' ואני או' ולמה בהודו ליי' כי טוב (תהלים קיח, א) לא הוצרכנו להניח הלמד וכמו שתקנו קריאתה בפתח למה לא תקנו כן גם פה. [גם כאן קושייתו לא מובנת, ראב"ע מקבל כנתון שכאן אין כלל "משה וכלב", והא' בחטף. ממילא זה גורר היות ה' בשוא נח] אבל ראב"ע מתחכם להנבא נקוד שם המפורש ואני מאמין שלא יודע רק בקבלה. החמישית לקמן תמצאנה.

ולפי דרכנו למדנו שדעת הנגיד ודעת ראב"ע ז"ל שצריך לכתוב ה' לחוד ליי' לחוד: גם רד"ק ז"ל כת' במכלול דף י"ד (דפוס ליק מ:) וז"ל הליי' תגמלו זאת ההא בפתח והלמד בשוא נח והאלף בשוא ופתח [=חטף פתח] והיה ראוי ההא בשוא ופתח והלמד בפתח והאלף נחה אלא שנשתנית לענין נעלם, ולכן יש בתיב' זו שנוי אחר שלא נמצא בזולתה שההא נכתבה יחידה עכ"ל:

¹² ספרי ספרד.

¹³ [ב"חד כתי' בסיפרא דיהודה בר יחזקאל ובסיפרי דבי ילתא כתבין הל לחוד וקודשא לחוד וסוראי אמרין הי לחוד ליי' לחוד] (העתקתי מתוך הדוקטורט של יוסי עופר, ב, עמ' סג)

ילתא מופיעה כאן במקום בעלה רב נחמן כיון שהוא היה עני ודל ונבחר להתחתן בבי ריש גלותא. הספרים היו שלהם ולא שלו. הערת יואל אליצור]

¹⁴ בהעתקת האו"ת כתוב שבא בב', אבל בדפוס ונציה כתוב שוא בו'.

¹⁵ מה שנקרא בלשונו ה' השאלה. וידוע כי ה' השאלה בדרך כלל מנוקדת בחטף פתח, אבל כשהיא לפני שוא היא הופכת פתח. מהטעם שהוא כותב ששוא נע צריך לנוע לאות [להברה]. גם חטף לענינו הוא שוא נע לכל דבר.

ובמס' סופרים פ"ט ה דהלי"י צריך להיות פשוט מכל הא שהיא תיבה בפני עצמה ע"כ: ובתנחומא דפוס מנטובה הלי"י תגמלו זאת ההא רחוקה מן השם שהיא סיום חתימתו של משה קח ראשי תיבות של פסוקים מן האזינו עד ה דהלי"י ותמצא עולין בגימטריא משה וזו היא חתימתו כאדם שמסיים ספרו וחותר שמו¹⁶ ולכך ה רחוקה מהשם ע"כ:

ועתה מי איפוא הוא המעתיק הרים אשר יערב את לבו לחלוק עם כל חכמי ישראל אשר נקבו בשמות האומרים שההא נכתבת לבדה. ונוסף על זה אני מעיד שבדקתי בשני ספרים ירושלמיים ישנים הא' בן תק"מ שנה והשני ישן נושן ממנו מאד ובשניהם ההא כתובה לבדה:

ועדיין נשאר עלי לבאר דבר אחר בענין כתיבת זאת ההא והוא שכתב הרב המאירי ז"ל שהיא נכתבת מעט למטה מן הלמד. גם הרב הגדול רבי' דוד כוכבי ז"ל כתב בספר בית אל, צריך לכתוב הא של הלי"י תגמלו זאת למטה מארככותו של למד עכ"ל. והוציאו זה מהא דאמר בירו' דמגלה דף ע"א (פ"א ה"ט; ד"ו דף יא:) צריך לכתוב הא למטה מארככותו של למד הלי"י תגמלו זאת הא לי"י תגמלו זאת ע"כ: והנה אלה החכמים עיניהם בראשו של מאמר זה בלבד, ולכן העתיקו הדברים כהוייתן וכפשוטן. ואני בעניי אראה מה אחריתו של מאמר זה ונלע"ד שאילו היתה כונתו מה שהבינו החכמים הנז' הא תו למה לי. לכן אני או' שסוף מאמר זה מורה היות הכונה בו למה שביארנו לעיל שההא נכתבת לבדה, וכיון אינה סמוכה ללמד, **למטה ממנה** קרי לה כדכתיב וְעָלְיוּ מִטָּח מִנְּשָׁח (במדבר ג, כ) ומתרגמין ודסמיכין **עלוי** ומדסמוך נקרא מעלה הרחק נקרא **מטה**. ונראין דברי מדבריהם אף כי על הזרות הראשון שבא בזאת ההא אנו מצטערים, ואלה באים להוסיף לה זרות שני. ומה גם כי ההא הזאת רבתא ואם נאמ' עוד להשפילה למטה יגיעו רגלי ה עד השיטה שתחתיה. לכן במטו מרבנן הבו דלא לוסיף עליה. ע"כ כתבתי כפי הפשט, אבל כפי הסוד נ"ל ודאי כי בזאת ההא תרתי בעינן הרחקה והשפלה. הרחקה בסוד **אִיכָה וְשָׁבָה בְּדָד** (איכה א, א) והשפלה בסוד **נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוֹם** (עמוס ה, ב) וזהו עצמו המכוון במאמר תגמלו זאת כי זאת היא השכינה שנפרד מזה, ותגמלו ענין פירוד כי לכן התינוק שהפרידוהו משדי אמו נקרא גמול ככתוב **גְּמוּלִי מִחֻלָּב עֵתִיקִי מִשְׁדִּים** (ישעיהו כח, ט):

ולענין קריאת מלה זו רואה אני דעת ראב"ע ורד"ק שמל' זו **נכתב' שתי** ונקראת **אחת**. שהרי אמרו שהלמד נקרא בשוא נח וידוע שאי אפשר לשוא נח בראש תיב'. ותמיה אני מנין להם שיש לקרותה בשוא נח ולא בשוא נע כמשפטה. ואם מפני ראותנו העולם נוהגין כן – אין זה כלום כי לפי שמצאוה כתובה בספרים מלה אחת גם הם קראוה מלה אחת. אבל אנו שהוכחנו שנכתבת ב' תיבות מסתמא ככתיבתה כך קריאתה וכל המשנה ידו על התחתונה, ועליו להביא ראיה כי באמ' כיון שגזירת מלך היא לכתבה ב' מלין הקורא אותה מלה חדא נמצא מכחיש הכתוב. אף כי יש לסברתם עוד קושי' חזקה מאד והיא שאילו היה הדבר כן היו מונים מלה זו עם ח' מלין דכתיבי תרין וקריין חד שנמסר סימנם בדברי הימים ב' ס' ל"ד [פסוק ו]¹⁷.

לכן אמרתי שמעה לי אחוה דעי אף אני ונלע"ד שהלמד הזאת נקראת בשוא נע כדין כל שוא שבראש תיבה והאלף נקראת בפתח לבד. ונראין דברי מדבריהם אף אילו לא היה קשה עליהם מה שהקשיתי, לפי שהם אמרו לקרוא שוא בראש תיבה נח, וזה לא נמצא בכל המקרא והוא בעצמו נמנע¹⁸, אבל אני שאמרתי לקרוא האלף בפתח לבד אעפ"י שדינ' בשוא ופתח אינו מן התימה כלל כי כל המקרא מלאה שואין נעין נקראין בהעמדה ע"י געיא כמו המבלי אין קברים וכתב רבי יונה שההא בפתח לבד וכתב עליו רד"ק במכלול דף י"ו (מ"ו: דפוס ליק) תמיה אני אם הטעהו הקריאה שהוא נקרא בפתח לבד מפני הגעיא וכו' ע"ש ואף אתה אל תתמה על האלף הזאת אם נקראנה בפתח לבד דומ' למה שכתוב בהשמים חסדך (תהלים לו, ו) כמו בשמים אף כאן לאדוני כמו **לְאֹדְנִי אֱלֹהֵינוּ תְּרַחֲמֵם** (דניאל ט, ט) ועוד בוא ואראך דוגמתו **לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי** (ויקרא כו, טו) היה ראוי להפירכם ונהפך הלמד בשוא נע וההא בפתח לבד אף כאן היה ראוי כמו **לְאֹדְנִי הָאֲדָנִים** (תהלים קלו, ג) ונהפך הלמד בשוא נע והאלף בפתח לבד כנ"ל. ומ"מ ראוי לקיי' דברי

¹⁶ רמז מחז"ל לשיטת האקרוסטיכון, אלא שהוא רק פעם אחת בסוף הספר, ולא מברייח בתוך השיר כמו בקליר ואחריו.

¹⁷ הרשימה היא לפי עין המסורה פרופ' מנחם כהן: ח' מילין כתיב תרתין וקרי חדה (תיבה הנכתבת כשתי מלים אך נקראת כמלה אחת): שו"ט, כה; שמואל א ט א; כד, ח; יש' ט, ו; מד, כד; איכה א, ו; ד, ג; ד"ה ב לד ו.

¹⁸ ב"היבטים" קודמים הזכרה דעת המדקדקים הראשונים שהשוא של שתיים הוא נח, ובר מן דין, הלא השוא הנח של ה' מתחבר לה' שלפניו.

הראשונים' ולו' שאע"פ שההא נכתבת בפני עצמה עכ"ז אין לה דין תיבה אחת שהרי אין לך בכל המקרא אות אחת שתהי' תיבה בפני עצמה הילכך חלוי' תיבה א' הוא אלא שההא נכתבה כך לסוד הנזכר: חלוי' הלמד בשוא. עד כאן דברי האור תורה.

מכאן ואילך דברי הרב דויד יצחקי נר"ו, הם מובאים גם בסוף מהדורתו של הספר לוח ארש, בסדרת מאמריו שם קצירת האומ"ר. <אני מודה לו בזה על טובת העין אשר ממציא לי מדבריו מאירי העיניים בעניני המסורה.>

בענין דברי רו"ה בחומשו מאור עינים אודות קריאת ה' לידוד. הנה רצ"ב תדפיס חדש, שבו דברי, ודברי רו"ה, והדברים המצוטטים, נפרדים היטיב - וייקל לבדוק הדברים בפנים. (הסוגריים בצבע דברי רד"י נר"ו)

או"ה [=אמר וולף היידנהיים] וכן בכ"י כתיב **חֲלִידֹד** (בלי נקודה תחת היוד) ומסור עליו לית והא רבתא, ועל התכונה הזאת נדפס גם בחומש רמ"ח גם במקרא גדול רע"ח ורוב הדפוסים הקדמונים ההא לבדה ובמתג והלמד בשוא. ובכ"י של נ"ד הלד' כתיב מלה חדא וההא מתוג והלמד בלי שום ניקוד והשוא תחת היוד וכך כתוב במקרא גדול רפ"ו והנמשכים אחריו. וכתוב בגליונו (של רפ"ו) לסוריא"י ה' לחוד לד' לחוד לנהרדעי הל' לחוד ד' לחוד בספרים אחרים (יש גורסים מערבאי) חדא מלה.

ומן הנמוק הזה למדנו כי אותן המנקדין היוד בשוא והלמד בלי ניקוד כלל הן לנהרדעי שקורין הל' לחוד ולכן הניקוד מסכים עם הכתיב והקרי. אכן לסוריא ולספרים אחרים הניקוד קשה עד מאד, שהיה הלמד ראוי להנקד בחירק בעבור היוד הכתובה אחריו כמו ליהודה ליהורם, או בפתח לפי הקריאה שאנו קוראים ההוי"ה באדנות ככל חביריו.

וראיתי להחכם הקדמון בן בלעם בסוף ספרו טעמי המקרא שאמר זו לשונו. "אין במקרא תיבה גדולה מן י"א אותיות ולא פחותה מן ב' אותיות. ויש אחת בתורה שהיא מאות אחת ה' לד' תגמלו זאת והיא נקראת עם השם הסמוך לה, ואין זולתה" עכ"ל. ולא פירש לנו הניקוד של מלת לד', אלא שמלשונו משמע שבקריאה היא מלה חדא, אע"פ שבכתיבה היא נחלקת לשנים. גם המאיר עיני הגולה רמ"ה ז"ל אמר "ה' דהלד' תגמלו זאת באנפי נפשה כתיבה בכולהו נוסחי עתיקי ודייקי ה' לחוד לד' לחוד" עכ"ל וגם מלשון זה משמע שהקריאה מלה חדא אלא שההא נבדלת בכתיבה באנפי נפשה. והחכם ראב"ע בספרו מאזנים **דף י"ז. דפוס אופיבאך תקנ"א** בד"ה "האחרים" גם הוא אמר ז"ל אמר ר' שמואל הנגיד כי נתברר אצלו שהא של הלד' תגמלו זאת לבדו, והיא מלה זרה. והנה זה ההא יגלה לנו סוד גדול וכו' [והוא שההא לא יתכן היותו בשוא ופתח כי אין יכולת באדם לקרוא שוא נע אם לא היה אות אחריו, על כן יהיה ההא בפתח כדרך הההין התמהין. וידוע כי תחת הלמד יהיה שוע נע ואל תשים לבך לקריאה שאנחנו קוראים כי הוצרכנו להניח הלמד שהוא נע בעבור היות שוא נע תחת אלף קדון כשיהיה נצמד (פי' כשיהיה בכנוי קדני (ביאור רו"ה) על כן יהיה ההא פתוח"....]

ודברי הראב"ע סתומים וכבר נתקשה בו באו"ת. (ובבנין שלמה כ"ו: העתיק דבריו בזיוף²⁰ "אם לא היה אחריו אות בתנועה". גם העתיק "מדינחאי" במקום "מערבאי" ובשני אלה נכשל גם באבי עזר כאן כיון שהעתיק מהרז"ה). ונראה לי כוונת הראב"ע באמרו סוד גדול, ר"ל נקודת שם הוי"ה עצמו (וכן פירש באו"ת) שהיא נקודת הכתיב. וכתב דמאחר שההא בכתיב בפני עצמה, על כרחך לפי הכתיב ההא בפתח כיון שאין

¹⁹ צ"ל: לסורא, וכן לקמן.

²⁰ זו דרכו כסל לו. אל.

אות אחריו, שהרי בכתיב היא תיבה בפני עצמה. וממילא שוא הלמד היא שוא נע כיון שהוא בראש התיבה, וא"כ על כרחך נקוד היוד של הוי"ה היא אחת מהנקודות ולא שוא, חטף פתח או חטף סגול. ואל תשים לבך למה שאנו קוראים הלמד בשוא נח, שהיינו מצד הכרח קריאת הוי"ה בכינוי שם אדנות אבל לפי הכתיב שוא הלמד נע ולא יתכן אחריו אלא אחת מהתנועות. (וזהו מה שרמזו או"ת בקיצור שראב"ע מתחכם להנבא נקוד שם המפורש) עכ"פ דעת הראב"ע שהכתיב ב' תיבות והקרי תיבה אחת וכ"כ או"ת וז"ל ולענין קריאת מלה זו רואה אני דעת ראב"ע ורד"ק "שמלה זו נכתבה שתיים ונקראת אחת שהרי אמרו שהלמד נקרא בשוא נח וידוע שאי אפשר לשוא נח בראש תיבה." וכן הסכים בשאלת יעב"ץ ח"ב סי' קנ"ד

והרד"ק במכלול דפוס וויניציא קטן דף נ: (ליק דף מ: ונשמטו שם ד' תיבות בטעה"ד) כתב בזה הלשון: "ומצאנו מלה אחת נשתנו תנועותיה והיא חלד' תגמלו זאת בפתח ההא והלמד בשוא נח והאלף נקראת בשוא נע. והיה משפט המלה ההא בשוא ופתח והלמד בפתח והאלף נחה, [לפי "משה וכלב" א.ל.] ובאה המלה כן לענין מורה על סודה, ולענין זה יש בתיבה זאת שינוי אחר שלא נמצא בזולתה שההא נכתבה יחידה עכ"ל. ומדדייק בלשונו ואמר והאלף נקראת בשוא נע ולא אמר והאלף בשוא נע כמו שאמר והלמד בשוא נח, נראה ברור שגם הוא לא מצא שום ניקוד תחת היוד אלא דוחק הקריאה לחצוהו לאמר שהיא נקראת בשוא נע, אע"פ שזה זר מאין כמוהו, שלא מצאנו בכל המקרא שום אות בלי ניקוד שצריכה להיות נעה באחת מהנקודות, כי עיקר הניקוד איננו כי אם להורות על הקריאה לכן מצאנו בכמה מקומות נקודות מבלי אותיות כגון כל קריין ולא כתיבן שהזכירו בעלי מסורה בריש ספר דברים ובמס' נדרים ל"ז: וסופרים פרק ו' ה"ח ופ"ז ה"א, ובכולהו נרשם הנקודות להודיע הקריאה אע"פ שאין שם שום אות, והיפך זה הכתיבן ולא קריין הנזכרין במס"ג בספר רות סימן ג' ובנדרים שם ובסוף פ"ו דסופרים שאותיותיהם כתובים מבלי שום ניקוד תחתיהם להודיע שאינן נקראים כלל. ומכל זה נתברר כי כל אות הכתובה מבלי ניקוד היא בלתי מתנועעת כלל וכמאן דליתא דמיא ולכן שין השני של יששכר וצדי השני של מחצצרים (ד"ה א, טו, כד) ע"ש ברד"ק ומ"ש בלי ניקוד כלל לפי שאינן נקראות כלל. והיותר זר ויוצא מכל דרכי ההיקש הוא מחשבת הרב בעל או"ת אשר חשב להניע האלף בפתח לברו וזה דבר שאין לו שום שחר, ומתנגד לכללי דרכי הניקוד בכל המקרא. (גם או"ת עצמו כתב בסוף דבריו שראוי לקיים דברי הראשונים ומשמע שלמעשה נכנע לדבריהם) ואחרי כל המבוכות האלה בואו ונחזיק טובה למחבר דילן החכם יהב"י שמסר לנו קבלתו הנאמנת באומרו שהאלף של אדנות אינה נקראת כלל במלה ויכולים אנו לקרותו כפי ניקודו באדנות **לְדָנִי** מלה לעצמה (ר"ל ה לעצמה תיבה אחת, ולד' לעצמה תיבה אחרת) אלא שנשתנה הניקוד ממנהגו לענין מורה על סודו. וכבר מצאנו אלף באמצע תיבה שנכתבת ובלתי נקראת כלל כגון ואוריד **פְּאִיר** יושבים בישעיה י', י"ג, ואמאסאך מכהן לי בהושע ד', ו', צוארי ואחרים שהזכיר בעל המסרה במערכת אות א' בכלל מ"ח "מלין נסבין א' באמצעות תבותא ולא קריין". עכ"ל רוו"ה.

מכאן ואילך דברי הרב דויד יצחקי נר"ו.

והנה אף אני מצאתי בב' כ"י שנזדמנו לידי שהיוד בלי ניקוד וכן העיד במהרי"ץ שכן הוא בספרי תימן וז"ל **ההא מועמדת בגעיא** (ר"ל במתג) והלמד בשוא נע מפני הגעיא שקדמה לו והיוד (ר"ל האלף של הקרי) נחה כי היא יוצאה עם הלמד במבטא מפני השוא שבו וכן הוא בכל התיג'אן. (ר"ל ספרי תימן כתב יד). אך מוכח מדבריו שנקרא הכל תיבה אחת וכן כתובה

תיבה אחת בתקון נוסח תימן ובביאור דברי שלום על מהרי"ץ כתב: ולפי הנראה רוב רובם של ספרי תימן והתיג'אן תיבה אחת.

הנה דעת הרו"ה ברורה שיש לקרות **ה' לד'** בב' תיבות בניגוד לדברי הד' קדמונים שהזכיר, וגם הוא בניגוד לרבינו בחיי שדעתו כדעת הראב"ע והרד"ק. וכ"כ בנחל אשכול ח"ב עמ' 57 אות 6 בשם הציוני. ואין גם אחד מהקדמונים שיעיד על קריאת ההא בעצמה. ואולם באמת יש ראיה גדולה לדעת הרו"ה כי במס"ג דה"ב, ל"ד, ו' נמסרו ח' מלין דכתיבין תרין וקריין חד **והלד'** לא נמנה עמהם. וכי תימא דילמא המס' הזאת היא כשיטת מערבאי או ספרים אחרים הכותבים **הלד'** תיבה אחת, הא גם במס' סופרים פ"ז ה"ג איתא להאי מסורתא ולא נמנה שם, ובפ"ט ה"ו שם איתמר בהדיא שההא תיבה בפני עצמה וכבר נתקשה בזה בעל או"ת על דברי הקדמונים ותירץ כיון שלא מצינו בכל המקרא תיבה של אות אחת הילכך **הלד'** תיבה אחת היא. ונראה שרצונו דכיון שאין לטעות לחשבו ב' תיבות לכך לא נמסר במס' כמו שקריאת יששכר לא נמסר במס' כיון שידוע לכל. ובמדרש ר"ע על אותיות גדולות (אוצ"מ עמ' 432; בתי מדרשות כרך ב' עמ' תע"ח): ה' גדולה לפי שהוא כשתי תיבות ואי אפשר להיות תיבה בלא חברתה. ובעל נחלת יעקב על המס' פירש שההא נכתבה רחוקה קצת, ומשמע מדבריו שאינה ממש תיבה בפני עצמה. [אך זהו חידוש שלא מצאתי בשאר ספרים ואדרבה בספר מסה"ת עמ' 57 העתיק ממס' כ"י מספר התיבות בפ' האזינו (1615) צ"ל 615 והיינו לפי הכתיב ה' לד' ב' תיבות, הרי שחשב ההא לתיבה בפני עצמה ממש וכן בזאת הברכה מסר 512 תיבות והיינו נמי לפי הכתיב: אשדת תיבה אחת כתיב]. ובאמת שאופן כתיבת הספרים מוכחת שהקרי תיבה אחת, שהרי כלל גדול אצלינו שאין תיבה בכל המקרא בלתי מנוגנת אם לא שמחובר לתיבה שאחריה במקף, והרי בכל הספרים כ"י ודפוס אין מקף בין ההא והלמד (זולת בכ"ל שכתוב **ה-ל'ידוד** והוא יחיד בניקודו, וגם לפי ניקודו על כרחק הקריאה תיבה אחת כדלעיל מהראב"ע במאזנים) וא"כ על כרחק הקריאה תיבה אחת וכדעת הקדמונים ואין לזוז מדבריהם. [וקצת סמך מהמס' שמביא המאירי שמונה (לפי הקרי) 614 תיבות בסדרא].

ומה שתמה הרו"ה על הרד"ק איך נוכל לקרות האלף בשוא שאינה נקודה בה. הנה בכ"י בן אשר המפורסם בדיוקנותו ראיתי נקוד כדעת הרד"ק והראב"ע **ה' ל'ידוד** וכן הוא בהעתק הללי כ"י ועוד כ"י ישן. ואין ספק שכן מצא בעל או"ת בספרים כ"י שלפניו, שהרי חתר למצוא דרך אחרת שלא נצטרך לקרות **הלד'** תיבה אחת ונכנס לדוחק גדול, ואילו מצא כמש"כ בעין הקורא היה לו דרך פשוט לקרות ב' תיבות וכמש"כ רו"ה. וכן הגיה או"ת על המקרא גדול ש"ח ששם נקוד **ה'ל'ידוד** (הלמ"ד בלי נקוד והיוד בשוא) והגיה עליו או"ת הלמד בשוא וא"כ לדעתו נקוד הלמד וגם היוד בשוא וכ"כ במנ"ש. ובלי ספק שכן היה לפני הראב"ע שכתב שהוצרכנו להניח הלמד בעבור היות שוא נע וכו'. ומי הגיד לו לקרא שוא תחת האלף אם לא היה כתוב שוא תחת יוד הכתיב. ואם הרד"ק כתב לקרות האלף בשוא נע ודאי שלא היה דוחק הקריאה שלחצהו לכך אלא שסמך על קבלת הראב"ע כדמוכח מהמעין בדבריו שהם רק תמצית דברי הראב"ע. ועוד י"ל שגם בספר הרד"ק היה כתוב היוד בשוא, אלא כיון שידע שיש ספרים שהיוד בלתי מנוקדת והוא תפס לעיקר כדעת הראב"ע כתב שהיוד נקראת בשוא נע.

היוצא לנו שהמחלוקת שבין עין הקורא מצד אחד וראב"ע ורד"ק ורבינו בחיי והציוני מצד השני הוא באמת מחלוקת הספרים אם היוד נקודה בשוא או נחה. וראוי לתפוס כדעת הרד"ק וסייעתו שהוא גם קבלת בן אשר, אשר בודאי הוא כדאי להכריע. בקיצור: רו"ה מתקשה בסתירה שבין הכתיב והקרי, ויסוד מבוכתו הוא שאין הערת קרי וכתוב. והפתרון מצא בניקודו של עין הקורא, ובדבריו המפורשים שאין האל"ף נקראת. וארחיב הדבור קצת.

רוו"ה מתחיל קושיתו בניקוד רפ"ו **הלידוד**. וכתב שניקוד זה מתאים לנהרדעי שהל לחוד, לכן אין ניקוד תחת הל' כדין אות ל' שואית בסוף תיבה שאין הדרך לנקדה. אך אינו מתאים לכתוב ה לחוד או **הלידוד** תיבה אחת. כמובן שאם לכו"ע הקרי הוא הל לחוד, לא היה שום קושי - אך אין הערת קרי וכתוב, וא"כ הכתיב והקרי חייבים להתאים כמו שהם. וכשמביא מבן-בלעם והרמ"ה שהכתיב תרתי והקרי חד, אכתי לא יצאנו מהמבוכה - הרי אין כאן הערת קרי וכתוב ומהיכא תיתי לחדש שהקרי שונה מהכתיב. אלא שכיון שהם לא פירשו הניקוד, אין אנו יודעים מה הכריחם לשנות הקרי מהכתיב. [אך אין קושיא מהזרות של הקריאה של ה לחודה, שהרי בכל אופן המלה היא זרה - ומה לי הקרי ומה לי הכתיב. והרי גם לנהרדעי הקרי והכתיב הל לחוד הוא זר].

ומדברי הראב"ע והרד"ק הסיק שהכתיב והניקוד הוא **ה ליידוד** כדעה הראשונה של עין הקורא, אלא שהם חידשו שהאל"ף של הקרי נקראת בשו"א נע (חט"ף פת"ח) אע"פ שאין שם נקודה (לפי דיוקן). ולדעת רוו"ה דוחק הקריאה לחצם לזה - דהיינו הזרות שתהא האל"ף בלתי נקראת. ואחרי שמדוחק זה חידשו שקריאת האל"ף בשו"א נע, ממילא בהכרח הלמ"ד בשו"א נח, וכיון שאין שו"א נח בתחילת התיבה בהכרח הקריאה היא תיבה אחת. ויש לומר שכן היתה דעת בן-בלעם והרמ"ה - וזה ההכרח שלהם שהקרי תיבה אחת. אך חוץ מהנ"ל, אכתי קשה עליהם שאין כאן הערת קרי וכתוב.

וכשמביא דברי יהב"י שהאל"ף בלתי נקראת, בזה הוא סותר בנין הרד"ק ודעמיה - שכיון שאין האל"ף נקראת כלל, א"כ שוב אפשר לקרות הלמ"ד בשו"א נע, ואין הכרח לעשות סתירה בין הכתיב להקרי. ויכולים אנו לקרותו כפי ניקודו באדנות **לדיני** מלה לעצמה כדברי רוו"ה - דבריו האלה הם תכלית ומטרת אריכות דבריו שאליה חתר. ובזה ניחא קושיתו, שהרי לפי זה הקרי מתאים לכתוב. ואילו היתה כוונתו שהלמ"ד נקראת עם הדל"ת, היה כותב כן, או שהלמ"ד נקראת בשו"א נע דממילא נקראת עם ההברה שלאחריה. ואין להוציא דברי הרוו"ה הדיקן, מפשטם.

והנה עיקר מטרת דבריו הוא הקריאה למעשה לפי מנהג ספרינו לכתוב ב' תיבות - ואין הכי נמי, גם למנהג הכתיבה דתיבה אחת ניחא לפי ניקודו וקריאתו של עין הקורא - אלא דלמנהג זה כמובן גם הקריאה היא תיבה אחת. [ובזה נדחית הראיה שלדעתו אין עליה תשובה].

ואין כאן דוחק במה שחולק רוו"ה על הראשונים הנ"ל, שהרי לדעתו קריאתם כתיבה אחת נמשכה בהכרח מקריאת האל"ף בשו"א כנ"ל. ולנהרדעי בודאי הוי הקריאה ב' תיבות וכנ"ל - ואע"פ שהוא זר. וכאשר נתלה רוו"ה בדברי יהב"י לבטל קריאת האל"ף, ממילא הוי הקריאה ב' מלים למאן דכותב ה לידוד.

והשתא נעבור להערותיו:

א. הדיוק מלשון יהב"י **הה"א כמלה בלבד** אינו מוכרח, שיש לפרש כוונתו שלפי דרך לשון הקודש [בניגוד לשפות כמו אנגלית וצרפתית וכו'], היה ראוי להיות הלידוד תיבה אחת. ואפילו אם בקריאה המעשית נקראת הה"א לעצמה, שייך לומר דהוי כמלה לעצמה שהרי לענין פירושה הוי כתיבה אחת.

ב. אין תכלית דברי רוו"ה ליישב דברי בן-בלעם אלא ליישב הניקוד עם הכתיב. ולא החשיב דבריו קבלה אלא סברא ע"פ הכרח הניקוד כנ"ל.

ג. הלשון: **שהרי בכתיב היא תיבה בפני עצמה** היא לשוני - לא לשון רוו"ה! ולעצם דבריו, כבר נתבאר שהקריאה כתיבה אחת היא פועל יוצא מקריאת האל"ף בשו"א.

ד. עיקר כוונת רוו"ה שהניקוד (ובכלל זה הטעם) נקבעים לפי הקריאה כמו שנתבאר אצלנו. ולק"מ. ואיני יודע מה הרויח לפי פירושו.

ה. ראיה זו כבר השבנו עליה למעלה.

בסיכום: אין בעיה בקריאת הה' לעצמה יותר מבכתיבתה לעצמה וכנ"ל. כל הבעיה היא הסתירה. וכשאומר רוו"ה שקריאת לידוד לעצמה, זהו העיקר וממילא הוי הה"א לעצמה. משא"כ לרד"ק קריאת למ"ד לידוד בשו"א נח מכריחה החיבור עם הה"א כתיבה אחת.

בברכה ד. יצחקי

עד כאן דברי ידידנו הרב דויד יצחקי נר"ו.

והנה ידידנו המהנדס יעקב לוינגר מתל-אביב ערך טבלת סיכום של השיטות בענין הזה (הטבלה אולי תצורף כקובץ נפרד), וזה סיכום דבריו: בבקשי לקרוא את התיבה הנידונה בתורה בצורה תקינה, נדהמתי מריבוי החלופות שהזדמנו לי. למזלנו, דורנו זכה לנגישות קלה לכתבי-יד ודפוסים קדומים בני-סמך. לכן בדקתי את התיבה הנדונה, מצד אחד במקורות כאלה ומצד אחר, סקרתי את הדפוסים הנפוצים בזמננו. את ממצאי סיכמתי בלוח 1 לעיל. זה מראה מסורות חלוקות מזמנים קדומים, ביחס לכתיבת תיבה זו וחריגות מכללי הדקדוק המקראי בניקודה. על פי פסיקת רמב"ם ב-**משנה תורה**, ראוי לסמוך על גרסת ה-**כתר** (בלוח 1, שורה ראשונה), אבל לא מצינו גם אצלו פסיקה פרטנית על הכתיבה של תיבה זו, ניקודה, הגייתו והטעמתה. כמו כן, לא ראיתי פסיקה לגביהם ב-**אוצר טורים**. ב-**שלחן ערוך** ובנושאי כליו יש דיון (או"ח ה) על הגיית שם הוי' ואדנות בכלל, שיש לו השלכות לנידונו ובעקבותיו דנים אחרונים אחדים בנושא. עד לפרסום ה-**כתר** ברבים בזמננו, דורות של לומדים ובעלי-קריאה נהגו להדפיס ולהגות את תיבת ה ליי"י שלא כ-**כתר** אלא, אשכנזים נהגו רובם על-פי ניקודו של ה-**יידנהיים** וממשיכיו ורק מיעוטם כ-**מנחת ש"י** (=כ-**כתר**) ותימנים ממשיכים לנהוג כ-**תיגאן**. הספרדים לעדותיהם נוהגים, כנראה זה דורות, לנקד ולהגות את התיבה כ-**מנחת ש"י** = כ-**כתר**. לגבי התיבה הנידונה, קטע ה-**כתר** בעצמן נמצא בידינו ולכן מן הראוי לנקד ולהגות כהוראותיו.

וזו צילומה: (הרגל השמאלית של אותיות הה"א בשם הוי' מוסוות, מפאת קדושת התיבה). מתחת ללמ"ד מחוק הקטע העליון מהאות למ"ד מן השורה הבאה. עד כאן דברי י. לוינגר.

כיון שיש לנו חשש שיש קוראים ש"מרום עצים אינם רואים את היצר" אביא כאן במילים ברורות את מסקנת הרב יצחקי (והמהנדס י. לוינגר בעקבותיו מראה צילום של כ"י בן-אשר):

הה' מילה נפרדת אבל מתחברת בקריאתה למילה הבאה ומנוקדת פתח ה. הל' בשוא נח ל. הא' (של הוי' המבוטא כאדנות) בחטף פתח א. הלאִדני.

רוו"ה מציין כמה פעמים ש"הב"י ואור תורה – יהב"י עדיף", ולכן הוא מכריע כמוהו נגד האו"ת והמנחת ש"י²¹. אפשר לומר בקל וחומר: "יהב"י ובן אשר (כתר ארם צובא) – בן אשר עדיף!!" ע"כ מגליון האזינו סז.

קִנְךָ: אלשש, מ"ש. קִנְךָ: ד ונציה אינו מדגיש 'אתי מרחיק' וגם גורס כתיב מלא. מנחת-שי: **קִנְךָ: אין בו יו"ד, וברוב ספרי הקו"ף דגושה. [קִנְךָ].**

יִקְנֶנְךָ: אל, ש, ב"א. יִקְנֶנְךָ: ש, ב"נ ההטעמה לפי בן-נפתלי נראית יותר טבעית. הגעיא בכ"ף לפני השווא הנע בנו"ן, הוי"ו אינה צריכה געיא. אבל המקורות היותר מדויקים וגם החילופים מראים שהגעיא דווקא בוי"ו.

לב ז **דר ודר: אששד, מ"ג קסטה: מטיב. דור ודור: ל; וינך: אלש, ש, מ"ש. וינך: ד** במחלוקת הכתיב משתתפת המסורה הגדולה של כה"י התימני קמברייג.

²¹ תנ"ך קורן בחלק התורה הסתמכו הרבה על יהב"י ועל מנחת שי, הגיע הזמן לעלות מדרגה ולהשתמש במקורות המדויקים שבידינו ולא להתעלם מהם.

מנחת-שי: **בינו שנות דר ודר**: כל דור באוריית' מל', בר מן ד' חסרי⁸⁵, תרי^{כו} בעמלק מדר דר, ודכוותייהו בינו שנות דר ודר, וסימניך כל פשוט מל', וכל כפול חס', ^{כו}מחרמ"ה ז"ל. [דר].

ד"ר צבי בצר ז"ל מעיר שהכלל של המנחת שי משאיר לדר דר (שמות ג, טו) כאילו מלא.

אבל, לשון המנחת שי לקוחה מהרמ"ה **בר מן ד' חסרי**.

לשון הרמ"ה: צדיק לפני בדור הזה (בראשית ז, א) מלא וי"ו כתיב וכל דור דכוותיה בר מן ד' חסרים תרויהון בעמלק מדר דר (שמות יז, טז), תרויהון בינו שנות דר דר.... וסימן כל פשוט מלא וכל כפול חסר. ע"כ הרמ"ה. כך שגם לשון הרמ"ה צריכה תיקון.

בקסת הסופר בפרשת שמות הלשון היא 'שתא חסרי'.

(כא) עלנמן קדישים: (מן) לדר דר. שתא חסרי ויין

תרין סכא ותרין מדר דר (סילחי נסלח) ותרין זינו סכות

דר דר (סלחינו ל"ז ז') וסלחא דר נכיל מליין וסימנך

כל פסוק מלא וכל כפול חסר: (מן) ואת העשוי ויין

אולי אפשר לתרין שהמקראות בפרשת שמות ובסוף בשלח נחשבים אחד כיון ש'דר' השני בהם ללא אות שימוש, משא"כ המקרא כאן בהאזינו.

מנחת-שי: **ויגדך**: בספרי כ"י מדוייקי' ובדפו' ישן הגימ'ל בצירי. זכ"כ ^{כז}רב פעלים, ובסמיכות זעירא ומלעיל וכנויים יוסב לסגול, ^{כט}ויגש לו ויאכל, ונשאר בצירי שאל אביך **ויגדך**. [ויגדך].

לב י. ימצאהו: אלש, ב"א. ימצאהו: ש, ב"נ; יסבנהו יבונהו: לששד. יסבנהו יבונהו: א

מחלוקת ראשונה אם יש געיא ביו"ד; השנייה, החטף בבית ובנו"ן בכתר ארם-צובה.

יפרנהו: אלש, מ"ש. יפרנהו: ש? ד השמטת הדגש בונציה אינה מובנת כל כך.

מנחת-שי: **יפרנהו**: היצ"י דגושה. [יפרנהו].

לב טו **ישרון: אלשד, מ"ש. ישרון: ש**

מנחת-שי: **וישמן ישרון**: בהעתק הללי ישרון, ירושי' ישרון, ע"כ. ובכל הספרי' מל', וכן ^{סט}במסורת ישרון ^עב' וכת' כן, וסימניהון וישמן ישרון ויבעט, ^{עב}אין כאל ישרון רכב, ודכות' ^עויהי בישרון מלד. זכ"כ ^{עד}חרמ"ה ז"ל. [ישרון].

ויבעט: אל, שש, מ"ש. ויבעט: ד, מ"ק-ד; אלוה: אשד. אלוה: ל

מנחת-שי: **ויבעט**: בספרי' מדוייקי' העי"ן בקמץ. [ויבעט].

⁸⁵ הערתו של גורצ'י זוקקת תיקון, שהרי יש היקרות נוספת שבח 'דר' מוכפלת וחסרה: 'ןזה זכרי לדר דר (שמות ג, טו). אכן חרמ"ה, דו"ר, לא כתב ד' חסרים [א"ה: **כתב** והמ"ש מעתיק ממנו], אלא ניסח אחרת את הכלל.

^{כו} בעמלק: שמי' יז טז.

^{כז} מחרמ"ה: דו"ר.

^{כח} רב פעלים: שער הפעלים, החלק השני, בגין הפעיל הכבד הנוסף מחסרי הפ"א נו"ן, 181 ע"ב.

^{כט} ויגש לו: בר' כז כה.

^{סט} במסורת: מ"ק – ד על אתר.

^ע ב' וכת' כן: עכ"ל המסורה.

^{עב} אין כאל: דב' לג כו.

^{עג} ויהי בישרון: דב' לג ה.

^{עד} חרמ"ה: ישרון.

לב יז אלֶה: א, שִׁשְׁד. אלֶה: ל; שְׁעָרוֹם: אלֶשֶׁשׁ, מ"ש. שְׁעָרוֹם: ד
לניגוד לשיתו שאינו מסמן מפיק. ונציה מחליף ש"יין בשי"ן²².
מנחת-שי: שְׁעָרוֹם: בסי"ן שמאלית.⁸⁹ [שְׁעָרוֹם].

לב יח תשי"ז: ד, מ"ש. חשי: אלֶשֶׁשׁ; מחלֶלֶךְ: לששד. מחלֶלֶךְ. א
הערה 31 תיבה זו מובאת בכל רשימות האותיות הקטנות: במ"ס ל, במ"ס ד א 2, במ"ס ד ו' א א ובא"א 84.

לב כד בהמת: אששד, רמ"ה, מ"ק-אשד. בהמות: ל מחלוקת כתיב.

לב כז ידנו: אששד, רמ"ה, מ"ג-א תה' צ יז, מ"ק-ל כא ז. ידנו: ל

לב לב קי: אלֶשֶׁשׁ, מ"ש. קי: ד; ומשדמת: אלֶשֶׁשׁ, מ"ש. ומשדמת: ד
מנחת-שי: קי-דמגפן: במקף ומאריך, לא בגלגל, והגימ"ל דגושה. [קי-דמגפן].
ומשדמת: בשי"ן ימנית.⁹⁰ [ומשדמת].

ספר השורשים לרד"ק שדם. ומשדמת עמדה, כמו גפנים. וכן כי שדמות חשבון אמלל (ישעיהו טז, ח), ושדמות לא עשה אכל (חבקוק ג, יז). ואפשר שיהיה זה ענין שדה זרע, כי כבר זכר (שם) ואין יכול בגפנים, אבל בשדמות קדרון (מלכים ב, כג, ד), אמר בו התרגום בנחלא במישרי דקדרון. וכן יהיה פירוש וכל השדמות עד נחל קדרון (ירמיהו לא, לט), אף על פי שיש בו תרגום אחר. אך ושדמה לפני קמה (ישעיהו לו, כז), כמו ושדפה מענין שדפון, והמ"ם והפ"א ממוצא אחד. וכן אמר במלכים במקומו ושדפה לפני קמה (מלכים ב, יט, כו):
ענבי: אלֶשֶׁשׁ, מ"ש. ענבי: ד מנחת-שי: ענבי: במקף, לא בגלגל. [ענבי-רוש].

לב לד הלא: אלֶשֶׁשׁ, מ"ש, מ"ג-ד במ"ד ג. הלא: ד, מ"ג-ד שם³².
הערה 32 כתיב תיבה זו תלוי במחלוקת, הנזכרת במ"ג-ד שם.

מנחת-שי: הלא הוא פמס: בד במסורת הדפוס וגם בהרבה ספרי כ"י נמס' י"ג הלא מלאי בתורה, וחד מינייהו פליגי ביה, הלא הוא כמס עמדי, בד ובפסוק נדפס מל'. ובמסרה אחרת כ"י מצאתי י"ב הלא מלאי בתורה, ולא נמנה זה עמדה. ולזאת הסכים בד"הרמ"ה ז"ל,

²² בתנ"ך סימנים יש אות שי"ן שמאלית. יש מלים שמשום מה נשתבשו בפי העם כמו מקמ"ש (שמואל א' יג, יא) או קמ"ש (משלי כד, לא) בעקבות דפוסים לקויים (ראה למשל מסילת ישרים מנוקד), ובסימנים הנוסח הנכון בולט.
⁸⁹ ראה הערתני לוישב' (בר' לו ח). לשון ההערה: בשבעה עשר מקומות בתורה מעיר נורצי שחשי"ן היא ימנית או שמאלית: וישב (בראשית לו, ח); בני בשמת (בראשית לו, ג); וישמרי (שמות כ, ח); וקשותיו (שמות כח, כט); לפרש (ויקרא כד, יב); וישלחו (במדבר ה, ב); תשתער עלינו גם השתער (במדבר טו, ג); ואשריאל, האשריאל (במדבר כו, לא); ושבס (במדבר לב, ג); והורשתם (במדבר לג, נב); שרין (דברים ג, ט); שיאן (דברים ה, טח); עשוק (דברים כח, כט); ומשדמת (דברים לב, לב); וישפני (דברים לג, יט); שערום (דברים לב, יז). נוסף על אלה מעיר נורצי במספר מקומות 'בסי"ן', כגון וי' ג ('ושער'). כל ההערות האלה הן העתקות מא"ת. [בכל המקומות האלה (פרט לבמ' כו לא) יש שיבוש בדפוס ונציה שי"ד או בדפוס ונציה שי"ז, והנקודה המבחינה של חשי"ן נשמטה או שסומנה במקום החפוף].

⁹⁰ ראה הערתני לוישב' (בר' לו ח) [הכל מובא בהערה הקודמת].

⁹² במסורת הדפוס: מ"ק – ד על אתר.

⁹³ ובפסוק: נוסח הפנים של ד.

⁹⁴ הרמ"ה: ל"ז.

^צכמ"ש בפ' בראשית על פסוק הלוא אם תיטיב, ואפי' בספרי' כ"י שנמס' בהם י"ג מלאי' ופולגתא על דין, כתבוהו בפסוק כאן חס' וי"ן, וחכי פשיטא ליה לבעל אור תורה. [הלוא].

חתום: אששד, רמ"ה, מ"ק-אלד אייב יד יו. חתם: ל

באוצרתי: אלשש, מ"ש, מ"ג-א. באצרתי: ד, מ"ג-ד

מנחת-שי: **בְּאוֹצְרֹתֵי**: בהעתק הללי ובכל ספרי' מדוייקי' מל' וי"ן קדמאח וחס' וי"ן בתראה, זכ"כ **צ**הרמ"ה ז"ל, ^{צט}והמדפיס ^קפעל אוצרות בלשון שקר. ובמסורת כ"י נמס' ג', וסימניהון הלא הוא כמס, ^{קב}אשר לא הִרְאִיתָם (דמלכ"י), ^{קי}וחבירו דישעיה, ע"כ. ובמקצת ספרי' מדוייקי' דמלכ"י חס' דחס', דישעיה ודאוריית' שוין. [בְּאוֹצְרֹתֵי].

לב לו **אֵלֶּת: לשד. אֵלֶּת: אש** כתר ארם-צובה מנקד חטף-פתח בזי"ן, אין אם כן כל ספק שהשווא הוא נע, ואין ספק שהאל"ף מנוקדת בקמץ רחב. יש טועים בזה.

לב מו **לכל-הדברים: אש. לכל-הדברים: ל. לכל-הדברים: ד** השיטה הנהוגה לשים את המתיגה במלה המוקפת.

לב מז **לא-דבר: אלשש. לא-דבר: ד; הִזָּה: אלשש, מ"ש. הִזָּה: ד** במחלוקת הראשונה נראה שהדגש של ונציה אינו אפשרי וזו סתם טעות דפוס. מנחת-שי: **דָּבָר**: הדלי"ת רפה. [לֹא-דָבָר]. **הִזָּה**: ברביע. [הִזָּה].

הפטרת שבת שובה

הושע יד **ד יושענו: אל. יושענו: ד.**

ז ינקותיו: אל, מ-ש, מ-ג-אל יח' יז ככ. יונקותיו: ד, מ-ש-כ? מ-ק שם

הערה 13 **מלשון מ"ש נראה שהוא מסתפק גם ביחס לוי"ו שניה.**

מנחת שי: יונקותיו - מתחלפים הספרים במלוי' וחסור וא"ו קדמאח ותננינא. (א"ה אבל לפי הנמסר ביחזקאל על מראש יִנְקוּתָיו (יחזקאל יז, כב) ב' חד חסר וחד מלא זלפי רוב ספרים חמדוייקים אידך חסר שמענא מינה דחאי מלא הוא):

יואל ב טז **קָבְצוּ: אל, מ-ש, מ-ק, מ-ג-ל. קָבְצוּ: ד** כנראה נתחלף לונציה ציווי קל לעבר נסתרים פיעל!

מנחת שי: קבעו זקנים - בספרים כ"י מדוייקים וגם במקצת ספרי' הדפוס הבית רפה ונמסר עליו ב' פ"י ב' רפ"י וחברו קָבְצוּ אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל הַמִּצְפָּתָה (שמואל א, ז, ה) וכן במקרא כ"י נמסר שם בשמואל ב' רפים וכן כתב רש"י קבעו זקנים מלשון שִׁלַּח קָבֵץ אֵלַי (מלכים א יח, יט) לשון

^צכמ"ש: בר' ד ז ('הלוא אם תיטיב').

^{צח}הרמ"ה: אצ"ר.

^{צט}והמדפיס: ד.

^קפעל אוצרות בלשון שקר: על פי משי' כא ו. [פעל אוצרות בלשון שקר הָבֵל נָדָף מִבְּקָשֵׁי מוֹת (משלי כא, ו)]

^{קב}אשר לא הִרְאִיתָם: מלכים ב כ טו.

^{קי}וחבירו: ישי' לו ד.

רפי זקל ע"כ. שחזא צווי מחקל וזא דנמסר לעיל על פ' קבצו פארור (יואל ב, ו) ב' ר"ל ב' דסמך להון פארור וחבריה קבצו פארור (נחום ב, יא) דנחום ב' ותרזוייהו דגשין כדינייהו:
יונקי: אל, מ־ש? ויונקי: ד, מ־ש?
 מנחת שי ויונקי - מתחלפת ויונקי חסר וא"ו:

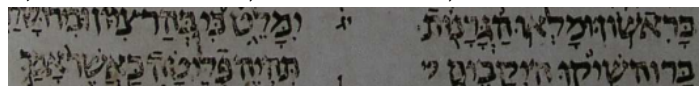
יז: וַיֹּאמְרוּ אֵל מ־ש, ב־א. וַיֹּאמְרוּ: מ־ש?; לחרפה: **אל, מ־ש**. לחרפה: **ד**
 מנחת שי: ויאמרו חוסה - בספרי הדפוס יש מאריך ביו"ד ובכ"ח געיא בוא"ו:
 נחלתך לחרפה - בספרים מדוייקים בפשט לא זקף קטן:

יט **הֲדָגָן: אל. הֲדָגָן: ד**

כ **כאשׁוּ: אל. כאשׁוּ: ד**

כא **תִּרְאִי: אל. תִּרְאִי: ד**

כג **בראשון: לד. כראשון: א?** אני מציג כאן כמה שורות בכתר ארם צובה שבהם אותיות ביי"ת וגם אותיות כ"ף. ונראה שזו כ"ף גמורה, אבל יתכן שה'יד השנייה' תיקנה.

יש לקחת בחשבון שבהרבה מלים האותיות כמעט מחוקות, ורק הניקוד נראה. וצ"ע.
 ד"ר רפאל זר נר"ו רכז מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית ענה שב'אפרט הגרדים' מלה זו אינה מופיעה. כלומר פרופ' ייבין ויבל"א ד"ר דויד לייאנס לא מצאו כאן סימני מחיקה ותיקון. והוסיף.

אכן נראה ככ"ף, אבל יש בכתר עוד כמה ביי"תין הדומות קצת לכ"פין. רפאל.

ד"ר רפאל זר

רכז המערכת

ראש מדור טקסט ומסורה

מפעל המקרא של האוניברסיטה העברית בירושלים

Dr. Rafael Zer

Editorial Coordinator

Head of Text and Masora Apparatus

Hebrew University Bible Project

דויד כוכב: על פניו זה נראה כבי"ת שהדיו קפץ ממנה, כמו הלמ"ד שמעליה. רואים אולי את קצה עקב הבי"ת.

כד הַגְּרָנוֹת: אל, מ־ש. הַגְּרָנוֹת: ד

מנחת שי: ומלאו הגרנות - ברוב ספרים כ"י וגם בדפוסים קדמונים הגימ"ל בחטף קמוץ וכן נקודה בשרשים ובעל הלשון ובמסורת ב' וחברו וְהָמָּה שְׂסִים אֶת הַגְּרָנוֹת (שמואל א, כג, א) וגם הוא בחטף קמ"ץ כמ"ש שם:

כה אֶת־: לד. אֶת: א בכתר ארם צובה אין מקף! מלה זו ללא טעם.

יש קוראים את הפסוקים האחרונים בספר מיכה

מיכה ז יט יכבש: אל, מ"ש? יכבוש: ד; חטאותם: אל, מ"ג"א. חטאתם: ד, מ"ש
מנחת שי: יכבש - מתחלפת בין מלא לחסר בס' אחד כ"י מסור עליו לית וחסר:
כל חטאתם - במקצת ספרים כתוב חטאותם מלא אל"ף וא"ו ואולם כפי המסורת שנמסרו
בפ' קרח ובישעיה נ"ח במ"ג כתיב באל"ף לבד:

הפטרת שירת דויד תטופל בע"ה בעתיד.

פֶּן לַחֲכָם וַיִּחַכֶּם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע
שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

אֵם אֶתָּה מִתְעַנִּין
בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה
(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמְשֵׁנָה, הַתְלָמוּד וכו')
אֶתָּה מוֹזְמֵן לְהַרְשֵׁם (בְּחֵם)
לְקַבֵּל דּוֹא"ל בְּעוֹשֵׂאִים לְשׁוֹנִים
בְּכַתּוּבָתִּי: franklashon@gmail.com
☺ בּוֹא לְהַחֲכִים אֶת עַצְמְךָ וְאֶת שְׂאֵר הַמַּכּוֹתִים ☺